

Rainer Bauböck, Thomas Faist (eds)

Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods

Amsterdam: Amsterdam University Press, 2010, 352 str.

Zbornik *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* urednika Rainera Bauböcka i Thomasa Faista jedno je od izdanja u sklopu serije IMISCOE Research, izdavača Amsterdam University Press. Uz uvodno i zaključno poglavlje, koje potpisuju Faist odnosno Bauböck, zbornik sadržava još trinaest radova, okvirno podijeljenih na tri tematske cjeline iz podnaslova. Uvodno je poglavlje sumarni pregled radova, također organiziran u tri tematske cjeline (koncepti, teorije, metode). Thomas Faist naglašava njihovu multidisciplinarnost i osnovni cilj izdanja – zbližavanje koncepata dijaspore i transnacionalizma kroz usporedbu. Iako iznosi teorijsku orijentaciju zbornika u širem smislu, autor ističe da cilj nije razvijanje opsežne i integrirane teorije dijaspore i transnacionalizma, već njihovo razmatranje kroz definicije i teorijske pristupe, tj. pokušaje objašnjenja i pristupe empirijskom istraživanju transnacionalnih fenomena. Dio uvodnog poglavlja posvećen je razmatranju dijaspore i transnacionalizma kao deskriptivnih analitičkih pojmova, kao društveno konstituiranih formacija i kao sociokulturnih stanja. Faist razmatra i sličnosti i različitosti dvaju koncepata ističući njihovu ulogu u propitivanju i redefiniranju osnovnih pojmova društvenih znanosti poput »zajednice«, »socijalnog prostora« i »granica« (str. 33).

Prva tematska cjelina zbornika sadržava četiri poglavlja o definicijama i interpretacijama koncepata dijaspore i/ili transnacionalizma. Michel Bruneau iz perspektive humane geografije govori o di-

jasporama i transnacionalnim zajednicama kroz pojmove prostora, mjesta i teritorija uvodeći prostornu i vremensku dimenziju teritorijalnosti kako bi razlikovao dva koncepta. Autor također izdvaja kriterije dijaspore i razvija njihovu tipologiju ovisno o konstituirajućim elementima (religija, poduzetništvo, politika, rasa i kultura). U sljedećemu, trećem poglavlju Janine Dahinden razmatra dinamiku transnacionalnih migrantskih formacija kroz mobilnost i lokalizaciju, pokušavajući nadići nedostatke migracijskih studija koje se fokusiraju na jednu ili drugu dimenziju zanemarujući njihov međuodnos. Autorica izdvaja tipologiju transnacionalnih praksi ilustrirajući pojedine tipove transnacionalnih formacija primjerima migrantskih skupina u Švicarskoj. U prvom se dijelu zbornika još nalaze rad Agnieszke Weinar, koja kroz kvalitativnu analizu sadržaja relevantnih dokumenata Europske unije, UN-a i drugih međunarodnih organizacija ustanovljava definicije dijaspore i njezino instrumentaliziranje kao aktera razvojnih politika, te rad Karstena Paerregaarda, koji istražuje primjenjivost koncepta dijaspore na primjere peruanskih migranata u nekoliko država, razmatrajući međuodnos dijaspore i politike, dijaspore i solidarnosti te dijaspore i društvenih klasa.

Druga tematska cjelina objedinjuje radove o teorijskim pristupima istraživanju dijaspore i/ili transnacionalizma. U šestom poglavlju Nina Glick Schiller upozorava na opasnosti perspektive »metodološkog nacionalizma« u migracijskim studijama, uključujući i suvremene studije transnacionalnih migracija. Autorica predlaže uspostavljanje globalne perspektive s ciljem teoretiziranja migracija bez zamki metodološkog nacionalizma. Nova perspektiva ukorijenjena je u analizi migracija kroz optiku globalne moći te osjetljiva na neoliberalno restrukturiranje pro-

stora i višestruko pozicioniranje migranata. U sedmom poglavlju Myra A. Waterbury nastoji premostiti jaz u teorijskoj i empirijskoj literaturi o dijasporama između dva tipa matičnih država, tj. država porijekla (*kin states*) i emigracijskih država (*migrant-sending states*), izdvajajući komparativni okvir za proučavanje različitih državnih politika usmjerenih na poticanje angažmana dijaspore i istraživanje njihovih učinaka. Maria Koinova u osmom poglavlju iz perspektive politologije i međunarodnih odnosa razmatra dijaspore kao nedržavne aktere koji se u liberalnim demokracijama koriste demokratskim diskursima i procedurama, istovremeno slijedeći partikularističke nacionalističke ciljeve vezane uz državu porijekla. Autorica ilustrira svoj argument primjerima nekoliko dijaspora, uključujući albansku, makedonsku i srpsku.

U sljedećem poglavlju Russell King i Anastasia Christou bave se »povratkom« migranata druge generacije u »domovinu«, nastojeći istražiti teorijske i konceptualne implikacije tog zanemarenog fenomena te ga povezati s teorijskim pristupima dijaspori i transnacionalizmu. Autori ilustriraju njegovu empirijsku relevantnost primjerima japanskih Brazilaca, britanskih »povratnika« karipskog porijekla i grčkih Amerikanaca. U zadnjem poglavlju drugoga dijela zbornika Paolo Boccajni istražuje doseg i utjecaj transnacionalizma na svakodnevicu ekvadorskih migranata u Italiji analizirajući transnacionalne veze u individualnoj, obiteljskoj i javnoj sferi. Razmatrajući nalaze provedenoga etnografskog istraživanja u Italiji i Ekvadoru, autor dovodi u pitanje adekvatnost »transnacionalnih socijalnih polja« kao metafore za opisivanje transnacionalnih veza i aktivnosti s obzirom na ustanovljenu koegzistenciju transnaciona-

lizma u privatnoj sferi i lokalizma u javnoj.

Treću tematsku cjelinu čine četiri poglavlja, uz dodatak rada Nine Glick Schiller, koji se također može smatrati doprinosom metodologiji istraživanja transnacionalnih fenomena. U jedanaestom poglavlju Valentina Mazzucato nastoji operacionalizirati i istraživati transnacionalne migrantske mreže upotrebom »metodologije simultano povezanog uzorka« (*simultaneous matched sample methodology*), tj. intenzivnog istraživanja ukotvljenosti migranata u migrantske mreže na nekoliko lokacija, ilustrirajući taj pristup istraživanjem migranata iz Gane u Amsterdamu, njihovih značajnih drugih u Accri i ruralnim predjelima Gane. Autorica navodi prednosti opisanog pristupa, među ostalim i mogućnosti triangulacije podataka i rezultata istraživanja, nadilaženje dihotomije unutarnje i međunarodne migracije, kao i osjetljivost na dvosmjernost i simultanost tokova migrantskih doznaka i usluga, koje se često previdaju u srodnim istraživanjima.

Koen Jonkers u dvanaestom poglavlju opisuje pristup istraživanju zajedničkih publikacija kineskih znanstvenika iz NR Kine i inozemstva uporabom akademskih podatkovnih baza kao oblika istraživanja transnacionalne istraživačke suradnje, dok u trinaestom poglavlju Kathrin Kissau i Uwe Hunger propituju mogućnosti interneta kao sredstva istraživanja transnacionalizma i dijaspore s obzirom na međupovezanost razvoja informacijskih i komunikacijskih tehnologija, procesa globalizacije i migrantskih aktivnosti. Kako bi ilustrirali mogućnosti uporabe interneta za istraživanje političkih aktivnosti migranata, autori prezentiraju rezultate analize sadržaja i povezanosti političkih internet-skih stranica migrantskih zajednica u Nje-

mačkoj. Ovisno o orijentaciji, političkim ciljevima i sl., Kissau i Hunger razlikuju tri migrantske *online* sfere: transnacionalne *online* zajednice, virtualne/*online* dijaspore i etničke *online* javne sfere.

U četrnaestom poglavlju Laura Morales i Laia Jorba istražuju transnacionalne veze i prakse migrantskih organizacija u Španjolskoj, uključujući njihov opseg i doseg. Autorice izvještavaju o rezultatima provedenog istraživanja, koje je uz intervju s predstavnicima relevantnih organizacija uključilo i analizu društvenih mreža, tj. istraživanje strukture transnacionalnih saveza migrantskih organizacija. Morales i Jorba zaključuju da su transnacionalni angažmani u većini slučajeva selektivni s obzirom na tipove transnacionalnih aktivnosti, ali i da se ne mogu svesti na političku sferu aktivnosti. U zaključnom poglavlju Rainer Bauböck iz perspektive političke teorije govori o međudnosu transnacionalizma i dijaspore naglašavajući mogućnost uvođenja dimenzija praksi i diskursa u analize transnacionalnoga građanstva koje bi ga povezale s

istraživanjima dijaspore. Autor ističe potrebu za »razumijevanjem dijaspore kao kontingentnog ishoda političkih mobilizacija unutar transnacionalnih konstelacija«, umjesto njezina umjetnog razdvajanja od transnacionalnih socijalnih formacija (str. 319), a na taj bi se način dva područja istraživanja upotpunjavala.

Iako su urednici nastojali izbjeći »kompiliranje nepovezanih eseja« i poticali »intenzivan proces debate« među autorima i autoricama (Predgovor, str. 8), u zborniku je vidljiva slabija uklopljenost pojedinih priloga u predviđene tematske cjeline, kao i terminološka neujednačenost među pojedinim priložima. Također, osim urednikâ samo nekoliko autora ili autorica tematizira odnos transnacionalizma i dijaspore, dok se većina tekstova bavi jednim ili drugim područjem iz različitih disciplinarnih perspektiva. Unatoč tome zbornik pridonosi istraživanju i konceptualiziranju transnacionalizma i dijaspore, naročito u dijelu posvećenom metodologiji istraživanja s inovativnim primjerima empirijskih istraživanja transnacionalnih fenomena.

Simona Kuti

*Institut za migracije i narodnosti,
Zagreb*